

Lapps katteland i förvandling.

Förord.

Under min barndom och uppväxt i Nurrholm hörde jag ofta berättelser om gångna tider, händelser och inte minst mustiga historier om starka personligheter. Det låg också i sakens natur att i avsaknad av tidningar, radio och TV, så fick bygdens nyheter förmedlas muntligen. Det skapade goda berättare, men också berättelser, som i likhet med dagens massmediala tryck måste ha det gemensamt att källgranskningarna ibland lämnade en hel del i övrigt att önska.

Min far och min mor, liksom farfar, farmor och mormor var alla goda berättare. Kanske minns jag mest farfar, liggande på soffan i sin kammare, berättande spökhistorier, som i fotogenlampornas tid, fick vintermörkret att verka hotfullt och skrämmande. Det som drabbat mig och många andra – med eftertankens kranka blekhet - är väl närmast, att jag inte förstod värdet av all den information, som fanns tillgänglig och att jag inte skrev ned, inte frågade mera, medan det ännu fanns tid och möjlighet.

Jag fick höra att min farfars far kommit upp till Arjeplog för att hälsa på släkten. Oklart vem och var. Farfarsfar hette Daniel Larsson från Kalamark i Piteå. Under sin värnpliktstid på Notviksheden utanför Luleå, fick han tillnamnet Modig. Om denne Daniel Larsson Modig (1833 – 1916) berättades, att han var en storgång man, som gick under namnet ”Stor-Danel”. En av hans söner, min farfar, fick också heta Daniel. Eftersom han var av mer ordinär storlek blev det så att man i dagligt tal skilde de båda herrarna åt genom att de fick heta ”Stordanel” och ”Lilldanel”.

Farfarsfar, ”Stor-Danel” var en gång ägare av hela det område, som idag formellt utgör Nurrholms skifteslag, för att senare överlåta hälften av ägorna till det som senare kom att ärvas inom släkten Burman. Det hela har fått till följd att Nurrholm n:o 1, som en gång fanns som ett enda stort, från kronomarken avvittrat ”Lapps katteland” kom att delas upp i två hälfter, Nurrholm 1, tillhörigt Modig-Larssons ättlingar och Nurrholm 2, som gick vidare i Burmansläkten.

Jag skall i det följande försöka beskriva, inte minst för våra efterkommande, hur en av våra förfäder, en bondson från Piteå, blev stor markägare i lappmarken. Samtidigt växer bilden fram om hur koloniseringen, i en liten del av Pite lappmark, gick till och hur ägoförhållandena har skiftat under århundraden som gått.

Nurrholm är en av de fyra äldsta nybyggena i Arjeplog. Byn fick enligt de senaste forskningsrönen sin första bosättning när f.d. länsmannen Anders Nilsson och hans hustru i andra äktenskapet Sigrid Olofsdotter från Kurrokveik bosatte sig där omkring 1735. Min far Johan Modig (1899-1979), min mor Hilda f. Westerlund (1907-2007) var de sista fast boende innebyggarna, när de p.g.a. vattenregleringen av Uddjaur lämnade Nurrholm under mikaelihelgen 1959. Byn hade då kontinuerligt varit bebodd i cirka 225 år.

Stig Modig

Gruvdriften och koloniseringen av lappmarken.

Redan under 1500-talet påstås lappmarken till stora delar ha varit uppdelade i så kallade lapps katteland. Det var upp till en kvadratmil stora områden, som disponerades av en familj, sannolikt av lapsk härkomst. För innehavet av lapps kattelandet betalade man skatt. Det gav dock ingen äganderätt, men väl rätten att bruka landet för renbete, jakt och fiske.

Under 1600-talet aktualiserades från statens sida en önskan att anlägga nybyggen i lappmarken och skapa förutsättningar för att driva dessa och utan att konkurrera med samerna. I statliga förordningar, som de så kallade lappmarksplakaten, försökte man med olika förmåner locka driftiga personer, att pröva sin lycka i lappmarken. Förmånerna var exempelvis. skattefrihet i 15 år och befrielse från knektutskrivning. Något större intresse för att bli nybyggare i Piteå lappmark verkar det dock inte ha varit. Varje nybygge skulle prövas av landshövdingen. Man fick inte heller etablera sig var som helst, utan skulle visa att på det ställe man ville slå sig ned, skulle det finnas möjlighet att uppta åker och föda kreatur.

Stor betydelse för Arjeplogs utveckling och nybyggarkolonisering var upptäckten år 1634 av silvret i Nasafjäll. Sverige var i ett svårt ekonomiskt läge på grund av stormaktstidens alla krig. År 1630 hade Gustav II Adolf landstigit på den tyska Östersjökusten och inlett Sveriges långa deltagande i det, som kom att kallas, trettioåriga kriget. Sverige blev en stormakt och en maktfaktor i Europa, där Nordtyskland gick under benämningen ”Sydsverige”. Kriget kostade enorma pengar. Man pantsatte erövrade landområden. Det skulle för övrigt dröja ända fram till 1903 (Wismar), innan Sverige slutgiltigt gav upp den sista rätten till återlösen av pantsatta områden i Nordtyskland.

I dessa ekonomiska kristider kommer en rapport till huvudstaden Stockholm om silverfyndigheten i Nasafjäll. Det fick dåvarande rikskanslern Axel Oxenstierna att agera, bland annat med ett brev till drottning Kristina, där han betonade nödvändigheten av att med omsorg bedriva bergverket i Nasafjäll "som ett fundament till vår välfärd". Verksamheten kom snabbt i gång och redan sommaren 1635 hade de första anläggningsarbetena utförts och ett smältverk anlagts vid Silbojokks utflöde i Sädvajaur. Gruvdriften kom igång med arbetskraft från kusten, men också yrkesfolk söderifrån bland annat tyskar. Rekryteringen av just tyskar kanske förklaras av att Nordtyskland vid den här tiden till stora delar således var erövrat av svenskar.

År 1659 då Sverige åter var i krig med Danmark och Norge gick en krigshär från Norge över gränsen och förstörde såväl gruvan som smältverket. Syftet var naturligtvis att skada den svenska statens ekonomi, genom att hindra fortsatt lönsam drift av den omtalade silvergruvan uppe i lappmarken, alldeles intill den norska gränsen. Gruvdriften hade dock, i motsats till vad danskarna trodde, kostat svenska staten stora pengar. Centralt i Stockholm, fanns efter att gruvan förstörts, inte längre något, varken politiskt eller ekonomiskt intresse, att försöka starta upp gruvverksamheten på nytt. Petrus Laestadius kommenterar i en av sina böcker/journaler det dansk-norska överfallet med, att detta var det bästa som hänt, eftersom lapparna inte nu längre behövde utsättas för det tunga tvångsarbetet för gruvbolaget, som transportererna av malmen ner till kusten krävde.

Av de människor, som lockats upp till gruvbrytningen var det få, som efter att gruvbrytningen upphört, stannade kvar i Arjeplog. Även de borgare från Piteå, som bosatt sig i Arjeplog, antas ha återvänt till kusten. Man kan således konstatera att den första perioden av driften vid

Nasa silvergruva, dvs. åren 1634-1659, inte åstadkom någon egentlig kolonisering eller annan varaktig bebyggelse i Arjeplog.

Det skulle dröja fram till 1770 innan gruvdriften kom igång på nytt, nu med privata intressen och kapital. Den nya ledningen fick hjälp av lapparna, som ansåg att den bästa vägen till kusten var ned genom Laisdalen och den lämpligaste platsen för den nya smälthyttan var vid sjön Yraf, nuvarande Adolfsström. Någon lokalt yrkeskunnig arbetskraft fanns av naturliga skäl inte heller att tillgå lokalt, utan den nya ledningen fick skaffa yrkeskunniga arbetare på annat håll. Denna gång huvudsakligen från Dalarna.

Koloniseringen av Arjeplog börjar nu ta fart i samband med att gruvdriften skall återupptas i Nasafjäll. I syfte att "förse verket med nödige hus och arbetare i en förut föga bebodd ort" fick det år 1770 bildade Nasafjällbolaget vissa av Bergskollegium utfärdade rättigheter. Bolaget fick anlägga så kallade bruksnybyggen inom Pite lappmark. Det innebar bland annat att bolaget slapp betala skatter och avgifter till staten. Bruksfolket, det vill säga nybyggaren och hans tjänstefolk, friskrevs från "rotering och knektbesvär", vilket var dåtidens militära skyldigheter. Bolagets anställda, samt de till bolaget avtalsbundna bruksnybyggena slapp även alla "ordinarie och extra ordinarie utskylder".

På bolaget ankom att hjälpa nybyggaren med iståndsättning av nybygget, dels i form av reda pengar, men också med spannmål/utsäde. Det vanligaste beviljade stödet sägs ha uppgått till 8 riksdaler 16 shilling kontant samt 3 tunnor korn.*

De förmåner som nybyggaren fick i och med att nybygget erkändes som "bergfrälse", medförde också att han för bolagets räkning var skyldig att utföra arbeten främst körslor, det vill säga de facto transporter med häst, dock mot skälig ersättning. Förhållandet mellan bolaget och bruksnybyggaren reglerades i ett formellt kontrakt, vilket innebar att så länge "frihetstiden" varade, var man tvungen att ställa upp på de angivna villkoren, om bolaget så krävde.

År 1781 insynades Nurrholm som "Bergfrälsehemman" under Nasafjällsbolaget. Nybyggaren var då en arbetare från bruket i Adolfsström, Olof Burman, som flyttat upp från Djäkneböle, Umeå, och gift sig med den tidigare nybyggaren i Nurrholm, Jon Perssons näst äldsta dotter Brigitha. Denne Olof Burman kom senare att betraktas, som stamfar för den stora släkten Burman, i Arjeplog. Olof Burman var född i Lycksele, men flyttade under uppväxten med sina föräldrar till Djäkneböle.

Även bruksnybyggaren i Mullholm, hade 1778 gjort upp ett kontrakt med Nasafjällsbolaget. Att kontraktet nog inte var så bra framgår av att nybyggaren i Mullholm begärde hos kommerskollegium, att Mullholm skulle skrivas om till krononybygge. Han ville således komma ifrån kontraktet med bolaget. Han åtog sig, att om han skulle befrias från arbete åt bolaget, skulle han återbetala det förskott han fått för "nybyggets upplåtelse", alltså den utbetalda odlingshjälpen. Kommerskollegium avlog dock denna begäran och samma beslut kom senare (1806) att även drabba en ansökan från bruksnybyggaren i Kasker. Nybyggaren i Kasker ansåg dessutom att Nasafjällbolaget inte hade någon rätt alls till nybygget. Ännu långt senare (1825) verkar det oklart om Kasker verkligen var ett bergfrälse eller om hemmanet tillhörde Kronan det vill säga staten.

* För 8 riksdaler år 1770 kunde man år 2009 köpa varor och tjänster för c:a 3500 kr mätt med gällande konsumentindex.

Lappskattelandet Nurrholm

De första anlagda nybyggena i Arjeplog och dessutom de första i Pite lappmark anses ha varit Kasker, omkring 1690, Kurrokveik år 1700, Racksund under 1720-talet, och Nurrholm omkring 1730. De anses alla ha lappskt ursprung. För samtliga gällde att bosättarna till en början skaffat sig en viss rättslig rättighet i form av "innehav av ett lappskatteländ".

Av domboken (KB Wiklunds avskriftssamlingar) framgår att Tomas Johansson (fr Kasker! Förf. anm.) fått "emmission" på Racksund den 18 febr 1722. En klagan fanns inlämnad till rätten där en Pär Larsson från Arjeplog, hävdade att detta var hans faders hus och land. Rätten avslög dock begäran. Detta tyder på att Racksund (Racktjälme) kan ha varit anlagt i någon form redan på 1710 talet. Besittningsrätten prövades på nytt i tinget 1736 då, en son till denne Pär Larsson begär på att få komma i besittning av sin fars land i Racksund. Rätten avslår även denna gång begäran, nu med motiveringen att Tomas Johansson tidigare fått "emmission" och "nu för tiden" innehar och skattar för landet. Nybyggaren som skötte sina åtaganden, satt alltså säkert på sitt land.

Innehavet gav, som inledningsvis nämnts, inte äganderätt, men i stället en ensam dispositionsrätt till området i fråga. För detta erlades den så kallade lappskatten. Detta gjorde att nybyggaren tämligen ostörd av konkurrenter kunde börja sin byggesverksamhet långt innan myndigheterna uppmärksammat detta och börjat kräva skatt även för nybygget. Därför kom det sig också att det är först år 1774, som de första skattebelagda nybyggena, Kasker, Racksund, Kurrokveik och Nurrholm upptas i uppbördslängden över nybyggare som "därjämte hava lappland". Man fick nu betala skatt för såväl lapplandet, som för nybygget. År 1814 återfinns även Mullholm i uppbördslängden över skattlagda nybyggen, som även innehar lappland.

I mitten av 1700- talet omnämns Nurrholm som Nurrojaur. Omkring 20 år senare hette det kort och gott Norr. 1791 omnämns byn som Nuorrholm och efter mitten av 1800 talet har byn fått namnet med den nuvarande stavningen, Nurrholm.

Sannolikt var den första bosättaren i Nurrholm en fiskarlapp. Tillvägagångssättet hade sina orsaker. För de lappar som helt eller delvis slutat med renskötseln och sökte annan försörjning utgjorde lägena vid de stora fiskrika sjöarna bra alternativ. Lappskattelandet gav dessutom ensam nyttjanderätt i övrigt till markområdet för exempelvis fiske och jakt. Däremot kunde man inte skydda sig mot de svenska nybyggare, som ville etablera sig som jordbrukare. (jfr Racksund ovan) Ett sätt att skydda sig mot detta intrång, blev därför att fiskarlappen själv insynade ett nybygge och åtog sig uppodlingsskyldigheterna.

Hur det senare kom att gestalta sig illustreras av kartan * över lappskatteländ och nybyggen i mitten av 1820 talet, där det uppges finnas endast ett nybygge, på vart och ett av lappskatteländerna Kasker, Mullholm, Nurrholm och Racksund. Längre gällde också lappskatteländets integritet. Betalade man skatt för både området och nybygget satt man säkert och kunde skydda sig mot konkurrerande inkräktare. Vi får alltså en bebyggelsestruktur med ett enda gårdsställe för varje stort omland, det egna lappskatteländet. För Nurrholms del verkar den utsynade gränsen i mitten av 1820 talet ha varit betydligt större än de gränser som gällde för byn i samband med 1936 års laga skifte och som gäller i dag.

Bristen på dokumentation i 15- och 1600 talets lappmarker gör varje försök till historieskrivning närmast omöjlig. Sentida forskning har däremot visat att Nurrholm upptogs som nybygge omkring 1730, av en länsman Anders Nilsson. Sannolikt är att det redan tidigare har funnits någon med lappskt ursprung, som varit innehavare av lappskatteländet Nurrojaur, om än icke som nybyggare.

* Karta med identifierade lappskatteländ och nybyggen, omkr. 1825/Eric Bylund, koloniseringen av Pite lappmark

Mantals och skattelängder före 1750 är oklara när det gäller ägoförhållandena och boplatser. Det här aktuella området kallas enbart Uddjaur,* utan att ange mera exakt vilket land som avses. Det framgår dock att en Per Larsson skattat för landet åren 1667-1689 och att sonen Anders Persson tagit över de följande åren 1690-1699. Vi kan alltså konstatera att det funnits skattepliktiga bosättningar vid Uddjaur, från i vart fall, 1600 talets andra hälft. Från år 1700 till att länsman Anders Nilsson dyker upp år 1730, som nybyggare, som därjämte innehar lappland, finns ingen dokumentation. Kanske var Nurrholmen helt enkelt utan bosättning, åren 1700-1730, och därmed disponibelt för den, på andra sidan Uddjaur, hos svärföräldrarna i Kurrokveik med hustru, boende Anders Nilsson.

I uppsatsen "Arjeplogs äldsta nybyggeshistoria i nytt ljus" hävdar Carl-Oskar Lundström, att den första nybyggaren i Arjeplog var en Lars Nilsson Spirre f.d. soldat från Klutmark, Skellefteå socken. Han omnämns i kyrkoräkenskaperna år 1650 och anses ha varit bosatt på lappskatteländet Sjuka, ca 8 km sydost kyrkplatsen dvs., nuvarande Dellaur. Detta lappskatteländet kom sedan att säljas och 1743 uppgå i det s.k. skolbordet för att sedan upplåtas till skolmästaren för höbärgning och fiske. Därmed skulle Kasker (1690) inte vara det äldsta nybygget i Arjeplogs socken utan nummer två i tidsföljd och Nurrholm (1730) nr 5.

Om den förste kände nybyggaren i Nurrholm berättas följande. Anders Nilsson var Arjeplogare och hade sannolikt till en början varit kyrkvärd i Silbojokk. Pappan var Nils Andersson från Jutis. Om Anders Nilsson vet vi att han gifte sig med Malin Ingvaldsdotter, änka efter den förste nybyggaren i Kasker, Johan Tomasson. De bodde i Kasker till hustruns död. Som änkemann fick han, trots sin dåvarande ställning som länsman, inte bo kvar i Kasker. Någon gång före 1733 gifter han sig på nytt, nu med Sigrid Olofsdotter, dottern till förste nybyggaren i Kurrokveik, där de också till en början bosatte sig.

År 1738 skriver kronobefallningsmannen i Arjeplog, att lappmannen Anders Nilsson på sitt lappskatteländet, har "4 cappeländ" (ca 0,6 ha) uppbrukat åker, som föder en ko och fyra får. Han sägs även disponera myrängar. Det går även, att uppta mera åker, även om jordmånen är stenig. Kronobefallningsmannens lägesbeskrivning av lappskatteländet gör att man kan utgå från att det är Nurrholm, som avses. Det var alltså hit, från Kurrokveik, 10 km över sjön, till Uddjaur västra strand, som Anders Nilsson och hans hustru Sigrid flyttade, efter att några år bott i Kurrokveik, d.v.s. hos svärföräldrarna.

Under 1740- talet övertogs lappskatteländet Nurrholm av Jon Persson, son till Per Andersson i Jutis och tillika systerson till Anders Nilsson. Jon Persson förekommer i andra sammanhang med tillnamnet Smed, vilket har med hans yrke att göra. Enligt vissa källor arbetade han som sockensmed. Petrus Lestadius berättar i sina böcker, att denne Jon Persson "var lapp till börden, men blev svensk" Förklaringen till denna förändring var, att han övergivit den lapska klädseln och istället klädde sig svenskt! Han ansågs enligt Lestadius, "ehuru lapp", vara en av de främsta nybyggarna i sin tid.

Jon Persson hade vad vi vet, åtminstone tre bröder. Den ene av dessa bröder, Pål Persson, var en riktig odåga med den tidens mått mätt och skulle under sin levnad låta sig omtalas i många mindre smickrande sammanhang.*

* se bl.a. uppgifter i boken "Mullholm – mitt i Lappland" s 24

*Läs om Pål Perssons märkliga levnadsöde, i berättelsen "om en osalig ande i Lappmarken", som avslutades med hängning på galgbacken i Arjeplog den 25 jan 1749. **Se under fliken "Sägner/berättelser"**.

Nya ägare av Nurrholm. Burmansläktens intåg.

Jon Persson Smed får således överta lappskattelandet Nurrholm av sin morbror länsmannen Anders Nilsson. Hans hustru i andra äktenskapet Sigrid Olofsdotter från Kurrokveik, dör 1747. Barn saknas i äktenskapet och Anders Nilsson blir kvar hos sin systerson, som förgångsman, den tidens form av pensionsförsäkring, till sin död 1751, 81 år gammal.

Den nye ägaren till Nurrholm med omnejd, Jon Persson-Smed (1716 -1791) hade den 7 januari 1742 i Arjeplogs kyrka gift sig med bonddottern Marta Olofsdotter (1725 - 1794) från Kalamark i Piteå landsförsamling. Hennes föräldrar var bonden Olof Olofsson (f 1702), från Kalamark och hans hustru. Malin Erikssdotter(f.1689), från Rognäs.

Jon och Marta fick senare barnen Magdalena (f. 1745.10.20), Brigitha(Brita)(f.1748.09.16) och Pehr (f.1751.11.25). Den äldsta dottern är kyrkobokförd, som boende i Arjeplog, och för den yngste sonen f.1751, anges Nurrholm som bostadsort.

Giftermål mellan lappar och bonddöttrar är i många källskrifter angivna som mycket ovanliga. I detta fall är det dessutom en bonddotter från kusten. Det kan resa tvivel om Jon Persson verkligen var av lapsk härkomst.

I vart fall tyder smedyrket, den svenska klädseln och giftermålet på att han övergett de lapska näringarna och var kanske nybyggare i någon form innan han fick möjlighet att med sin familj flytta till Nurrholm och överta sin morbrors lappskatteland. För detta talar även, att det är endast det yngsta barnet, sonen Pehr, som fått Nurrholm angiven som bostadsort vid födseln.

Trots avstånden mellan gårdarna, var inte alltid gransämjan den bästa. Av tingsprotokollen exempelvis att år 1751 ligger Jon Persson i tvist med länsmannen i Kasker, Lars Lestander om fisket i Uddjaur. Detta trots att det är närmare två mil mellan gårdarna i respektive nybyggen. Rätten finner emellertid att parterna får försöka turas om med fisket. Det verkar dock, som om att denna tvist så småningom ebbade ut, utan några vidare åtgärder.

År 1777 tillkännager Jon Persson, att han på grund av ålder och sjukdom inte längre förmår att bruka det lappland han innehar, med fiskesjöarna Nurrejaur och Uddjaur, samt den på landet upptagna åkern och ängslägenheterna. Han vill därför överlämna allt till sin son Pehr, mot att han i ålderdomen tar hand om och försörjer sina föräldrar. Sonen Pehr, som var sockensmed liksom sin far, gick med på detta och blev därför samma år ny ägare till lappskattelandet Nurrholm. Pehr hade tidigare varit nybyggare i Öhrträsk (trakterna kring Peljekaise) och var sedan 1774 gift med Brita Jakobsdotter (f. 1754) från Jäkkvik, ursprungligen inflyttad från Burträsk i Västerbotten. Paret Pehr och Brita fick totalt 8 barn. Av någon anledning så lämnade de Nurrholm - då med 3 barn - för att någon tid vistas kring Jutis och Jäkkvik (omnämns som nybyggare i Jäkkvik 1787) för att 1791 flytta ut från Arjeplog.

Redan 1773 hade Jon Perssons näst äldsta dotter Brigitha Jonsdotter (1748-) och alltså en av Pehrs två äldre systrar gift sig med bruksarbetaren Olof Burman(1743-1795) från Adolfström. Burman var, som tidigare nämnts, ursprungligen från Umeåtrakten. Han blev, som ingift i familjen, ny rättslig ägare till Nurrholm 1783. Det är väl också sannolikt så, att det var han, som ombesörjde att Nurrholm två år tidigare d.v.s. 1781, blivit insynat som bergfrälsehemman under Nasafjällbolaget. Han hade säkert brukat Nurrholm betydligt tidigare i praktisk mening, eftersom svågern Pehr med sin familj lämnat Nurrholm redan i

slutet av 1770- talet. Man kan bara spekulera i varför sonen Pehr, som på önskemål av sin far och mor fått överta Nurrholm och lovat ansvara för dessa på äldre dar, lämnat gården, blivit nybyggare i Jäckvik och några år senare för gott lämnat Arjeplog med sin då stora familj.

Pehr hade, som framgår ovan, gift sig 1774 och systemen Brigitha, hade alltså gift sig redan året innan. Båda fick barn i rask takt. Pehr hade tre barn födda under 1770 talet och systemen, Brigitha två barn. Det bör rimligen ha varit ganska trångt i stugan i Nurrholm, med två småbarnfamiljer och svärföräldrarna samtidigt. Det hela slutade i vart fall med att det blev dottern Brigitha och svärsonen, bruksarbetaren från Adolfström, Olof Burman, som i stället för Pehr fick bli kvar, samt överta Nurrholm och ansvaret för de åldrande föräldrarna. Brigitha Jonsdotter och Olof Burman fick sammanlagt 9 barn.

Brigithas och Olof Burmans äldste son Jonas (1773-1841), gifte sig 1798 med den då till Arjeplog, från Örnäs i Sorsele, nyinflyttade Catharina Johansdotter(1777-1849) och blev kvar i Nurrholm. De fick 14 barn. De övertog föräldrahemmet och köpte ut de övriga syskonen året efter fadern, före detta bruksarbetaren Olof Burmans död, år 1796. För Jonas Olofsson Burman och hans Catharina innebar övertagandet att de fick ta hand om såväl Jonas mamma Brigitha, som hans minderåriga syskon.

I jordeboken för såväl 1807, som 1829 är Jonas Olofsson Burman upptagen som nybyggare i "Nourrejaur, som derjemte innehava lappland". Den yngre brodern Olof Olofsson Burman (1783- 1829) finns också med i jordeboken 1807 och 1829, fast som nybyggare med lappland i Mullholm, då han 1807 köpt ett nybygge där av en Olof Andersson med så kallad förgångsreservation.

Landshövdingen i Västerbotten Pehr Adam Stromberg fick i ett regeringsbrev (Kungl. Majt)daterat i maj 1805 där han uppmanades utreda och komma med förslag om förutsättningarna för att främja uppodlingarna i fjällbygden*

Landshövdingen gav uppdraget till Landskamreraren vid länsstyrelsen Winblad von Walter. Det skulle dock dröja till sommaren 1807 innan uppdraget genomfördes. Landskamreraren reser och passerar och beskriver ett antal nybyggen i Arvidsjaur och via Avaviken kommer han till nybyggena i Arjeplogs lappmark, där han i tur och ordning besöker, Kasker (Kaskejaur), Kurrokveik (Qurroikoik), Racksund (Racktholm), Båtsjaur, Laisvallen, och slutligen Adolfsström (Adolphström) med smälthytan för Nasa silververk.

När han i juli 1807 månad startar återresan från Adolfsström "besigtigades" två nybyggen kallade Nurrejaur och Mullholm, som i jordeboken antecknats för 9 sk resp 24 sk lappskatt men, som han informerats om, ändå påstås lyda under Nasa Silvergruva. Om besöket i Nurrholm – hos Jonas Burman med familj får vi anta- skriver han i sammanfattning följande i sitt besiktningssprotokoll.

Åkerjorden i Nurrholm inskränkes å en liten holme och består av några från sten och grus uppbrutna åkerfläckar, till c:a 16 kapplands vidd, är av ganska svag beskaffenhet och kan inte här utvidgas. Ångarna, som är av samma beskaffenhet, är vitt kringspidda och på långt avstånd från bostaden. "Myrtracter finns här på fasta landet av ansevärd vidd" Men hans slutsats blir att myrarna inte går att dika ut då "bottnarna" är för steniga och det är dessutom så låglänt att dom skadas (översvämmas) av vårfloden och anger Kasker som ett varnande exempel på, där detta hänt.

Han besöker nu även närliggande Mullholm och möter åbon Olof Burman, (Jonas Burmans yngre bror) som påstår att hans nybygge är "Krono till sin natur" Det är tydligt, vilket vi vet från andra sammanhang, att man i Mullholm , inte vill lyda under Nasa silvergruva och de plikter detta medförde. Han bedömer förutsättningarna i Mullholm har ungefär samma jordmån ("lika godhet" Jmf Nurrholm?), men av "större vidd". Någon besiktning av omlandet blir det dock inte, då gruvbolagets företrädare major Stael von Holstein inte uppgivit vad som skall besiktas och inte heller anvisat någon, som kan visa vad som skall besiktas. Han kommenterar även major von Holsteins storskaliga och vidlyftiga uppodlingsplaner "på alla myror och mossar i Pitheå lappmark" med att han inte tror på detta efter "de myror och moras jag besedt".

* Skrifter om Pitheå lappmark nr 2. Ödmjukaste berättelse om Pitheå Lappmark och Nasafjäll År 1807 av G.E. Winblad von Walter)

Om Stael von Holstein bör dock sägas att han var något av en föregångsman när det gäller kolonisationen och uppodlingarna i de två lappmarkskommunerna Arvidsjaur och Arjeplog. När von Holstein år 1802 övertog ledningen för Nasa silvergruva insåg han att detta också var ett måste, för att kunna säkra transporter, arbetskraft och förnödenheter till gruvdriften. Odlingsverksamheten visade sig dock bli dyr och gav inga inkomster. Han ansökte därför 1805, hos kungen, om stöd för odlingsverksamheten. Han hade, till skillnad från den ovan nämnda länstyrelsetjänstemannen Winblad von Walter, en stark tro på bygdens framtid. Han skriver i sin framställan till kungen att det i Arjeplog och Arvidsjaur bara finns 1510 innevånare, men där borde i en så ”vidlyftig landsända” ”30-40 000 innevånare rikligen kunna försörja sig”
 Det blev dock inga statliga pengar och hans företagande slutade med vad vi med dagens språkbruk kallar för personlig konkurs.

En av Jonas och Catharinas Burmans 14 barn var sonen Olof.(1811-1888). Han hade 1835 gift sig med Ulrika Larsdotter(1814-1879) som i likhet med sin svärmor var från Örnäs i Sorsele.

År 1856 flyttar Olof Burman (1811-1888) det vill säga sonsonen till bruksarbetaren Olof Burman (1743-1795), tillbaka från Sorsele, med sin hustru Ulrika och blir ensam ägare till föräldrahemmet i Nurrholm. Han skall senare i bygden betraktas som en duglig och välbeställd herre, som allmänt går under namnet ”Nurr-Olle”.

Pappa Jonas och mamma Catharina är vid den här tidpunkten döda, sedan ett antal år tillbaka. Nurrholm var dock ingalunda obebott. En sammanställning över familjer bosatta i Nurrholm 1745-1900 ger en bild av en livaktig bosättning, stora barnkullar, utflyttning, men också återvändare. Det som kan ha bestämt tidpunkten för Olofs återflytt och övertagande av föräldrahemmet kan ha varit att hans äldsta syster Anna-Brita (1799-1855) dött året innan. I familjen, boende i Nurr, fanns även en bror Jonas (1805-1885), som betecknades som ”mindre vetande, sinnessvag”. och som senare kom att sluta sina dagar, som föregångsman hos nästa ägare till Nurrholm, Daniel Larsson Modig.

Äktenskapet mellan Olof ”Nurr-Olle” Burman och Ulrika Larsdotter blev barnlöst. Även om äktenskapet var barnlöst, så saknades inte folk i huset. Olof och Ulrika tog två fosterbarn. En pojke, Anders Olof Ersson (1848- 1921) och en flicka Brita Sofi Burman (1841 – 1932), båda från Sorsele. Brita Sofi var född och uppväxt i en lappfamilj inom Granbyn. Om fostersonen Anders vet vi att han senare tog sig namnet Wikberg och blev nybyggare i Vaxnäs på norra sidan av Hornavan. Dessutom fanns under kortare och längre perioder ett antal drängar och pigor, säkert också beroende på att Nurrholm var en strategiskt belägen hållplats, främst vintertid för kommunikationerna till och från Arjeplog och söderut mot Sorsele.

Det har berättats, att det nog inte alltid var så fridfullt i Nurr-Olles och Ulrikas äktenskap. Ulrika var också känd för sitt spritbegär. Enligt läkarintyg dog hon ”till följd av omätligt förtärande av spriter”. Fostersonen Anders berättar, efter att ha lämnat Nurr och under sin tid på olika arbeten runt om Arjeplog, mustiga historier om sin tid hos fosterföräldrarna i Nurrholm. Lite inblick i familjelivet får vi i historien om Nurr-Olles julbrännvin, som samtidigt förklarar varför fostersonen blev tvungen att lämna fosterhemmet i Nurrholm.

**Mer att läsa: under fliken ”Sågner/berättelser” på hemsidan:
 ”Nurr-Olles julbrännvin”**

**under fliken ”Fastighetsägare/boenden” på hemsidan:
 ”Fastighetsägare genom tiderna”, ”Burmanssläkten” och ”Bosatta i Nurrholm – en översikt”**

Vintervägar och tillkomsten av bergfräsen

Under tidigt 1800- talet vet vi att Nurrholm, liksom Kasker och Kurrokveik var tämligen centralt belägna vid de stora allfartsvägarna till och från centralorten Arjeplog. Från Arjeplog utgick i huvudsak tre vintervägar.

En väg gick norrut mot Jokkmokk, en väg mot kusten, via Kasker och Arvidsjaur till främst Skellefteå och Piteå. Söderut från Arjeplog var efter 17 km första ”hållplatsen” Nurrholm. Den fortsatta färden söderut gick via Mullholm mot Brännäs - Gargaur – Sorsele – Stensele (Storuman) – Lycksele och vidare ned mot kusten och längs kustvägarna mot lärostäderna Härnösand, Uppsala och sist men inte minst naturligtvis huvudstaden Stockholm. Det var således efter dessa vintervägar, som person, post och godstrafiken till och från Arjeplog upprätthölls, först med ren och sedan i allt större utsträckning med häst.

Petrus Lestadius har i sina böcker målande berättat om sina resor efter dessa och många andra vintervägar tillsammans med sin färdkamrat hästen ”Slompen”, där även ett besök i Uppsala och Stockholm ingick. Han kan även vittna om besvärigheterna med att fastna med sitt ”ekipage” i kyla, snö och vatten på de stora sjöarna, något som även dagens skoteråkare fått erfara och lära sig inse riskerna med.

Om vägarna under 1800 talets första hälft, kunde Petrus Lestadius ha sagt något liknande om vägen västerut, över Uddjaur mot Racksund och vidare över Aisjaur och byarna Båtsjaur och Laisvall och uppströms Laisälven. Även vintervägen till Jutis och Jäkkvik följde med stor sannolikhet samma sträckning upp till Båtsjaur, för att sedan norrut via nuvarande byn Loholm och sjösystemet upp till Jutissjön söka sig vidare över det relativa låglandet öster om Peljekaise mot Jäkkvik och den allra västligaste delen av Hornavan och vidare över Sädvajaur till Norge. Hornavans södra sida var knappast något alternativ västerut, vintertid, inte minst på grund av sen isläggning i den djupare övre delen, där farbar ”hästis” kan dröja ända in i februari mån. Om man vill spekulera ifall Hornavan användes som transportled vintertid till Silbojokk får man utgå från att färdvägen gick på norra sidan av Hornavan förbi Sackavare upp via Vaxnäs och upp på norra sidan utloppet från Sädvajaur och vidare efter sjön till Silbojokk.

De allmänna vintervägarna, som följde sjösystemen var noga utmärkta med gran eller tallruskor s.k. ”stickningar”. Det gällde naturligtvis att ”sticka” den kortaste vägen, men också att välja skyddande stråk längs sjöarna och väl på fast mark undvika höjdskillnader då även små motlut i besvärligt vinterföre och klena dragare lätt kunde förorsaka, att man blev stående med sin tunga last.

Även sommartid var sjöarna de viktigaste transportlederna. Sägner berättar att man gående med tung börda efter sommarlederna, ansågs man vara framme vid målet, när man kom fram till båten och fick sätta sig vid årorna.

Vintervägarna till och från Nasafjäll är väl redovisade i olika forskarrapporter. Alla verkar också göra gällande att malmtransporten, likväl som de kontinuerliga transporter av människor, post och förnödenheter, mellan kustbygden, det vill säga städerna Piteå och Skellefteå och Nasafjäll i inlandet, under båda brytningsepokerna, passerade kyrkbyn Arjeplog. Praktiska skäl talar också för detta. En gemensam sträckning för alla transporter underlättade vintervägunderhållet och därmed också framkomligheten inte minst i samband med svåra väderförhållanden.

Mot detta kan invändas att vintervägen från Kasker över Uddjaur via Arjeplog inte var den kortaste för att nå bruken, varken i Silbojokk eller i Adolfsström. Erik Bylund har också i sin avhandling ritat en genare väg längs sjön Uddjaur. I Nurrholm gör berättartraditionen gällande, att de husgrunder som finns i byn, där Sellakträsket mynnar ut i Uddjaur, hade "forlapparna" en av sina hållplatser. Husgrunderna är arkeologiskt lokaliserade, dock inte undersökta. Klart är att lämningar finns av bland annat av den typ av skiffer, som återfinns i Nasafjäll, vilket den äldre generationen i byn tagit som intäkt för att det är spill från de av lapparna tungt lastade ackjorna. Platsen är också väl vald i skydd av en holme och en lämplig plats att samla krafterna på, för både för djur och människor, innan de öppna isvidderna på sjön Uddjaur skulle forceras på resan ner mot kusten.

Sannolikt kan det vara så att vägen till Silbojokk och Nasafjäll under den första gruvepoken 1635 – 1659 har gått från Kasker längs Vålma till en holme i höjd med Ånge, angiven som hållplats, för att sedan via Nurrholm, mellan bergen Uljapouda och Askeberget, till Flukaviken och Aisjaur och vidare den tidigare nämnda vintervägen västerut via sjösystemen upp till Jutis och sedan öster om Peljekaise till Jäkkvik, Sädvajaur, Silbojokk och Nasafjäll.

Under den andra epoken, det vill säga 1770 – 1810, kunde man av samma skäl ta denna sträckning, nu med den skillnaden, att på sjön Aisjaur väljer man i stället att gå över till Laisälven, för att uppströms denna komma till Adolfsström och slutligen Nasafjäll.

Under fliken "Kartor" framgår i "Bebyggelse och vägar år 1810" bland annat huvudfärdvägarna vintertid mellan kuststäderna Piteå och Skellefteå och lappmarkskommunerna Arjeplog och Arvidsjaur. På kartan har särskilt markerats nybyggen ägda av gruvbolaget och/eller av bolaget kontraktsbundet så kallat bergfrälse.

Av kartan framgår att de tidigt bebodda gårdställen ligger, likt pärlband, efter vintervägarnas sträckning upp till bruksorterna Silbojokk och Adolfsström.

Att vintervägarna efter de stora sjöarna var fruktade och stundtals ifrågasatta framgår av de protester som uppkom i Arvidsjaur när gruvbolaget i slutet av 1780-talet ville flytta den gamla traditionella sträckningen över Långträsket och Storbodsjön till Avaviken. (Bylund. Pite lappmark s 156)

Arvidsjaurssallmogen hävdade "att vägen över Långträsket var kortare och dels att den gick genom för skjutsrenarna ojämförligt rikligare renbetesland. Den var i alla avseenden mindre vådelig och äventyrlig än Avaviksvägen, särdeles när vatten på Storavan inträffar..."

(Vad som menas är att vintertid kan snöns tyngd pressa upp vatten på isen. Snön hindrar vattnet att frysa, vilket gör vägen på sjön omöjlig att trafikera om den inte är anlagd, trafikerad och underhållen redan från tidig isläggning på hösten.)

Man kan tänka sig en liknande argumentation om renfororna valde att gå den kortare vägen via Nurrholm, mellan bergen Uljapouda och Askeberget och för att den vägen via Flukaviken komma ut på sjön Aisjaure.

Passagen mellan bergen Uljapouda och Askeberget och de förhållandevis smala vattendragen Flukaviken och sunden upp till Aisjaure ger inte bara den kortaste vintervägen. Den innebär också en betydligt säkrare färdväg med bättre skydd för väder och vind än ute på Uddjaur, med kanske både snö och vatten på isarna. Dalgången mellan bergen är idag på grund av

landhöjningen en sträcka med myrar och tjärnar någon meter över Uddjaur's nuvarande nivå. För 200 – 300 år sedan var dalgången mellan bergen vattenfylld och dagens tjärnar var en sammanhängande del av sjön Uddjaur. Det innebär således att sträckningen förutom att vara kortare och mer skyddad inte heller medförde några som helst topografiska hinder. Sannolikt är det så att Nurrholm kom att ligga vid en av vintervägarna* mellan kusten och silvergruvan i Nasafjäll.

Det kanske också förklarar varför lappskattelanden Nurrholm år 1781 och Mullholm år 1778, blev registrerade som bergfrälsen under det nya Nasafjällsbolaget. Det år 1770 av Pitebor nybildade Nasafjällbolaget hade, som tidigare nämnts, av Bergskollegium, fått rätten att anlägga så kallade bruksnybyggen. I Nurrholm hade en av deras före detta anställda, efter några år i bolaget, gift sig år 1773 och bosatt sig. För bolaget gällde att i anslutning till färdvägarna hitta fast boende, som med de privilegier som erbjöds, kunde bistå bolaget med såväl förnödenheter, som hjälp vid transporter. Gårdsstället i Nurrholm, vid Nasa leden och i direkt anslutning till lapparnas hållplats bör, ur bolagets synpunkt, ha varit en optimal lösning.

Det fanns, som tidigare framkommit, ett missnöje bland bruksnybyggarna med ersättningarna från bolaget. Om detta vittnar inte minst bruksnybyggaren i Mullholm, som försökte bli kvitt sin uppdragsgivare, mot att han lovade betala tillbaka de ersättningar han tidigare fått av bolaget. Trots de mindre goda erfarenheterna från grannbyn Mullholm, väljer tydligen ägaren i Nurrholm, att några år senare låta sig registreras som bruksnybyggare. Kanske var valet inte helt fritt och valmöjligheterna begränsade. Olof Burman hade vid tidpunkten för registreringen hunnit bli 38 år. Den svenska stormaktstiden var på väg mot sitt slut. Finland tillhörde dock alltjämt Sverige, och ryssarna hotade österut. Det skulle visserligen dröja några år in på 1800 talet, innan de avgörande slagen mellan svenska och ryska trupper stod såväl till lands, som till sjöss i Olof Burmans hemtrakter, kring Umeå.*

Bruksnybygget i lappmarken gav ju bl.a. möjligheten att slippa ”knektjänst” dvs. gå ut i krig och riskera bli lemlästad eller dödad. Kanske var det så i dessa orostider, att för den snart 40-åriga småbarnsfadern Olof Burman, var bruket och senare bruksnybyggets privilegier i lappmarken att föredra framför arbeten, som kunde innebära inkallelse och krigstjänst. I vart fall vet vi nu att han valde att stanna hos sin Brigitha, Jon Perssons näst äldsta dotter i Nurrholm, livet ut och senare komma att betraktas som stamfar för den stora släkten Burman.

*Se här: karta med bebyggelse och vintervägar 1910

*Det avgörande slaget, som medförde att Sverige, efter 600 år, fick avträda Finland med de gränser vi har i dag, anses ha stått utanför Piteå, på den s.k. Pitholmsleden år 1809. I Finland anses det avgörande slaget mellan tsarens trupper och de svenska/finska trupperna ha stått vid Oravais några mil norr om Wasa.

Ägarbildens förändring. Modig släktens intåg.

Någon gång i början av 1850-talet kommer en Daniel Larsson-Modig ((1833-1916) till Mullholm för att hälsa på släkten. Han var född och uppväxt i Kalamark, Piteå. Hans mamma var från Mullholm och där skulle han träffa sin moster och sina kusiner.

Under sin värnpliktstid på Notviksheden utanför Luleå hade han fått soldatnamnet Modig att lägga till sitt släktnamn Larsson, ett för den tiden vanligt förfarande. Han kom att bli inlandet, först Mullholm och senare, från 1879, närbelägna Nurrholm, trogen resten av livet.

Efter Nasabolagets konkurs delades bergfränsbygget och före detta lappskatteländet Mullholm i upp i delar, som kom att fördelas på tre släktgrenar. Det var Holmströmssläkten med rötter i Kurrokveik. Zackrisson/Sundström med ursprung i Racksund och kustbon Daniel Larson-Modig från Kalamark i Piteå, genom ingifte med kusinen Greta Stina Pehrsdotter i Mullholm.

Daniel Larsson Modig gifte sig med kusinen Greta Stina Pehrsdotter (1832-1907) i Mullholm den 29 april 1855. Greta Stinas föräldrar var Pehr Zackrisson från Racksund och Anna Caisa Johansdotter från Mullholm.

Paret Daniel och Greta Stina Larsson Modig fick totalt 12 barn, varav 9 nådde vuxen ålder.

De var:

Greta Johanna (1856-1859) 3 år

Johan Peter (1857-1859) 2 år

Anna-Sofia (1858-1880) 22 år,

Johannes (1860-1934) 74 år

August (1862-1901) 39 år

Petrus (1865-1941) 76 år

Maria Johanna (1867- 1940) 73 år

Eva Kristina (1869-1872) 3 år

Emma Amalia (1871- 1957) 85 år

Daniel (1873-1958) 85 år

Oskar (1876- 1942) 66 år

Eva Amanda(1878-1946) 68 år

Anna-Sofia, den äldsta vuxna dottern hade i april 1878 gift sig med Frans Oskar Karlberg, (1848-1925) sonson till den siste och enligt ryktet tämligen skrupelfrie hyttmästaren i Adolfström.

På hösten 1879 överläter Daniel och Greta Stina en del av sina ägor i Mullholm till mågen/svärsonen Frans Oskar Karlberg och äldsta vuxna barnet dottern Anna Sofia I överlåtelseavtalet, daterat den 1 nov 1879, har Daniel och Greta-Stina, försäkrat sig om ”öm och nöjaktig skötsel och föda genom tillagad mat, som dagligen inbäres till oss fyra gånger”. Vidare krävdes av svärsonen att han skulle göra i ordning och gödsla ett potatisland. Däremot behövde han inte gräva upp potatisen!

Den 11 februari 1880 skall Anna-Sofia föda sitt första barn. Hon dör i samband med födseln. Barnet, sonen Oskar Emil, dör två månader senare. Två år senare har svärsonen Frans hittat en ny kvinna, och den 31 december 1881 gifter han sig på nytt. För Daniel och Greta Stina måste den nya situationen ha varit väldigt traumatisk. De har överlåtit en del av sina ägor och i samband med detta och enligt den tidens traditioner, samtidigt försäkrat sig om en viss trygghet och omvårdnad på ålderdomen, hos sin äldsta dotter med familj.

Inom loppet av 2 år är dottern och barnbarnet borta och svärsonen omgift. ”Förgångsavtalets” villkor skulle uppfyllas av för dem främmande människor.

Äldste sonen Johannes gifter sig 26 dec 1886 med Maria Burman. De tar över gårdsstället på ön Mullholm och en hemmansdel. Johannes blir alltså kvar i Mullholm. I sitt äktenskap med Maria får han barnen Hugo och Anny. Hugo blir kvar på Mullholm medan dottern Anny, senare som gift, bosätter sig i Båtsjaur.

Sonen August kommer att försörja sig som dräng och byggnadsarbetare. Tillsammans med Janne Almqvist anlägger han det första gårdstället i Ånge. August arbetade i sin ungdom några år, som dräng en tid i Kåttjok. På gården fanns även en piga som hamnade i det som då kallades olyckliga omständigheter. August pekades ut av pigan som varande barnets far, vilket han nekade till. Hans bestämda nekande resulterade i att han fick inställa sig hos tingsrätten i Arjeplog. Läs om hur det hela avlöpte under berättelsen Agust Modig inför tinget i Arjeplog

Sonen Petrus flyttar 1888 till Arvidsjaur, där han får anställning vid apoteket, som butiksbiträde. Han gifter sig med pastor Winbergs dotter från Arjeplog. Soldatnamnet Modig anses av den förnäma prästdottern - sannolikt även av de blivande svärföräldrarna-inte socialt acceptabelt, dvs. fint nog, varför de tar sig namnet Forsberg. Petrus Forsberg får med tiden namn om sig att vara den egentlige apotekaren i Arvidsjaur. Paret Forsberg får två barn, döttrarna Dagny och Ada.

Dottern Eva bosätter sig i Kasker och förblir ensamstående.

Dottern Emma gifter sig med Petrus Granström, Kasker och bosätter sig i Nurrholm.

Dottern Maria gifter sig med Jonas Granström, Kasker, där de också bosätter sig.

Sonen Oskar gifter sig med Elsa Britta Larsdotter från samebyn Västra.Kikkejaur och bosätter sig i Kasker, där hon trots avsaknaden av formell utbildning arbetar som lärare. Paret saknar till en början egna barn och tar en pojke i klassen, Eugen, som fosterson, Kort därefter får de en egen son Erik, som dock i ungdomsåren tragiskt, i samband med höstfiske på Uddjaur, går genom isen och drunknar.

Läs mera under fliken ”Sånger/berättelser” om ”August Modig inför tinget”

Se mera under fliken ”Fastighetsägare/boenden” om Modig och Granströmssläkten

I Nurrholm bor från 1856, som tidigare framkommit, den från Sorsele till föräldrahemmet återkomne Olof ”Nurr-Olle” Burman med sin hustru Ulrika. Paret saknar egna barn. Under 1879 dör Ulrika och Nurr-Olle blir således änkeman och ensam på sin gård belägen på Nurrholmens högsta punkt med milsvid utsikt över sjöar, holmar, berg och skogar, som även till största delen var han egen ägandes landområde.

På gården fanns ett eller flera av Nurr-Olles syskon, tjänstefolk och eventuellt andra inneboenden, så han var knappast ensam, i annan bemärkelse än att han saknade egna naturliga arvingar. Nurr-Olle hade vid hustruns död hunnit bli 67 år. Det är lätt att förstå att här fanns behov av att hitta en ny ägare till Nurrholm, men också ett praktiskt arrangemang för Nurr-Olle på hans ålderdom. Det har berättats om en piga från Kurrokveik eller Mullholm som arbetat hos Nurr-Olle och som vunnit hans förtroende. Han skulle ha lovat henne Nurrholm, om hon stannade och tog hand om honom och hans hustru på äldre dar, eftersom de var barnlösa. Det är inte osannolikt att pigan i fråga kan ha varit Greta Stina Persdotter från Mullholm.

I vart fall, samma år som Ulrika dör det vill säga 1879, flyttar den nu 46 årige Daniel Larsson-Modig (1833-1916) med sin ett år äldre hustru Greta Stina, f. Pehrsdotter, (1832-1907) till Nurrholm. Med följer de fyra minderåriga barnen, August, Eva, Emma och minstingen Daniel. Det är säkert inga tillfälligheter som styr, utan sannolikt väl planerat det som nu sker. De har fått möjlighet att överta gården i Nurrholm, ett hus som Greta-Stina möjligen var förtrogen med sedan tidigare. Ny ägare till lappskatteländet Nurrholm blir nu Daniel Larsson Modig.

I samband med övertagande skrivs ett avtal, som skall trygga Olof ”Nurr-Olle” Burmans ålderdom. Nurr-Olle, blir nu förgångsman hos nye ägaren till Nurrholm, Daniel Larsson Modig.

Den nya familjen Modig i Nurrholm fick, i samband med övertagande, ansvaret för ytterligare en förgångsman. Det var Olof, Nurr-Olle, Burmans bror, Jonas Jonsson (1805-1885), ansedd som ”mindre vetande, sinnessvag”.

Före detta pitebon Daniel Larsson Modig är nu stor markägare i Arjeplogs lappmarker. Förutom ägare av Nurholm med nära 1600 ha skogsmark och tillhörande vidsträckta fiskevatten, har han alltså kvar en del av hemmanet i Mullholm, som han blev ägare av i samband med giftermålet med kusinen Greta Stina Persdotter.

År 1887 finner vi att ägaren till Nurrholm, Daniel Larsson Modig, i en ansökan till länsstyrelsen, hemställer om att få uppta ett nytt gårdställe på den 3 km nordost om Nurrholmen belägna Ravenholmen.

I samband med ”Förslag till skattläggning och områdesindelning av kronohemmanet Nurrholm nr 1 och 2 upprättad vid allmän avvittring 1891” ingav ägare till nr 1 följande ansökan till länsstyrelsen om anläggning av nytt gårdställe på Ravenholmen.

” Som den holme i Uddjaursjön var på Nurrholms kronohemman anlagts, är liten och till största delen uppodlad, så vågar jag härmed i ödmjukhet anhålla, att samtidigt med nu skeende taxering inom Arjeplogs socken, få för klyvningen av mitt hemman i Nurrholm intaga nytt gårdställe och åkerodlingsmark å Ravenholmen i förevarande Uddjaursjön”.

Arjeplog och Nurrholm den 14 aug. 1887
Daniel Larsson Modig

Länsstyrelsen bifaller också denna begäran. Vad som ligger bakom dessa ”expansionsplaner” kan man bara spekulera i. I vart fall blir det ingen flyttning till Ravenholmen. I stället kommer det att dröja cirka fem år och då blir flyttningen till det nya gårdstället, det andra i Nurrholm, bara över sundet från holmen till udden på det närbelägna fastlandet.

Daniels planer på att ta upp ett nytt gårdsställe på sina marker på Ravenholmen berodde med stor sannolikhet på, att den befintliga gården på ”Nurrholmen” blivit för trång. Det visade sig tämligen ganska snart efter flytten till Nurrholm, att Nurr-Olle trots sin ålder var en mycket aktiv person. I Nurr fanns åren 1880-1881 en piga, Eva Cajsa Sundström (1845- 1921) från Racksund. I stället för att åldras som änke- och förgångsman hos Daniel och hans familj gifter sig Nurr-Olle med den nu 36 åriga pigan. De gifter sig 1881 och får påföljande år 1882, sonen Alfred och 1886 ytterligare en son Emil. År 1888 dör Olof, Nurr-Olle, Burman 76 år gammal och efterlämnar den unga änkan Eva Cajsa, nu 43 år, med sina två minderåriga söner Alfred 6 år, och Emil 2år.

Det berättas att Daniel Larrson Modig, som först köpt hela Nurrholm av ”Nurr-Olle”, senare valde att sälja tillbaka halva Nurrholm till honom. Det kanske fanns en sådan överenskommelse, en form av ”gentleman agreements” mellan de båda, det vill säga att innan Olle dör, får han återta hälften av Nurrholm, i syfte att trygga försörjningen, för den unga änkan och de minderåriga barnen.

Det skall dock dröja till 1897, innan en ny generation ägare av lappskattelandet Nurrholm formellt träder fram. Efter ansökan om skattläggning delas Nurrholm nu upp i arealmässigt två lika stora hälften, Nurrholm 1 och Nurrholm 2. Nya ägare till Nurrholm 2, blir enligt länsstyrelsebeslut den 30 jan 1897 Johan Alfred Burman (1882-1949) och Oskar Emil Burman (1886-1960), det vill säga. Olof och Eva Cajsa Burmans två minderåriga söner. Alfred är nu 15 år och den yngre brodern Emil blott 11 år, när de skrivs in som nya ägare till halva Nurrholm.

I mitten av 1800-talet började industrialiseringen ute i Europa ta fart. Industrialiseringen skapade stor efterfrågan på trävaror och de stora orörda skogarna i norra Sverige blev ekonomiskt intressanta, vilket fick till följd att sågverksindustrin snabbt expanderade efter hela Norrlandskusten. Sjöarna och älvarna visade sig kunna fungera som transportleder och även inlandets gammelskogar fångade träpatronernas intresse vid kusten. Även Daniel Modig nås tydligen av lockropen från kusten och han säljer den 2 februari 1893 med handlaren Eric Westermarck som ombud, till ”Herrar Markstedt och söner”, i Skellefteå, 20 års avverkningsrätt av Nurrholm nr 1 för totalt 7500 kr. Ett år senare, den 16 januari 1894 säljer han även en avverkningsrätt på Mullholm nr 1 för 1450 kr.

Under främst senare delen av 1800- talet, var också träpatronernas tid. Sågverksindustrin expanderade kraftigt efter hela Norrlandskusten. Ägarna till sågverken de så kallade. träpatronerna gjorde stora förmögenheter, men skapade också efterfrågan och betalningsförmåga när det gällde sågtimmer. Älvarna med sina sjöar och biflöden visade sig lämpliga som transportleder långt in i landet och älvmyningarna vid kusten blev naturliga lokaliseringar för sågverken. En skogsindustriell struktur byggdes upp, som består än i dag. I Skellefteå fanns handelshuset Markstedt och söner, som ägde stora skogar, sågverk och fastigheter. ”Markstedtarna” ansågs vid den här tiden kontrollera det mesta i Skellefteåbygden. I Arjeplog fanns, en motsvarighet i deras representant, handlaren och tillika skogsinspektören Eric Westermarck. Om firman Westermarck kan sägas att den i Arjeplog under årtionden, stod för ledningen av de flesta skogsavverkningarna men också som leverantör av de förnödenheter, som hästkuskarna och skogsarbetarnas kocklag oundgängligen behövde.

Erik Westermark, dvs. handlaren med sina varor och densamme som skogsinspektören med sina avtal och lönelistor kunde lätt kontrollera den enskildes ekonomi. Många är historierna om, timmerhuggare och hästkörare, som på våren, hos Westermarks, skulle "göra upp" om vinterhalvårets förtjänster i timmerskogen och samtidigt betala alla handlarens leveranser. För många räckte inte vinterns slit till att betala upplupna kostnader. Det vittnar inte minst alla de skogshemman i Arjeplog, som bytte ägare varav många kom att bära "Westermarks" namn.

Året efter, 1898, lämnar Daniel Larsson Modig över sin "halva" av Nurrholm 1, till yngste sonen Daniel (1873- 1958) och svärsonen Per Teodor "Petrus" Granström (1867-1927) från Kasker som gift sig med dottern Emma. (1871- 1957) De nya ägarna till Nurrholm 1, – Modigsläkten får alltså bli ägare till ¼ vardera av det ursprungliga lapps kattelandet Nurrholm.

Av lagfartsprotokollet vid tingsrätten i Arjeplog 18980210 framgår att Daniel Larsson Modig genom handlaren E. Westermark under anhållan om lagfart ingivit så lydande afhandling.
Till min son Daniel Modig och hans hustru upplåter och försäljer jag Daniel Larsson Modig med min hustrus samtycke eganderätten till ½ del eller 13/28 mantal Nurrholm nr1 i Arjeplogs socken med allt vad därunder lyder förutom avverkningsrätten till skogen under den tid som herrar Markstedt och söner i Skellefteå eller deras rätteinnehavare enligt med den förut upprättat avverkningskontrakt dem tillkomma att avhämtas, allt för en överenskommen köpesumma af trehundra kronor hvilken såsom betalt härmed kvitteras. Det skall köparen under min och min hustrus återstående livstid i förgångna till oss årligen utgöra 17 kg kornsikt, 2,6 kg kaffe, 1,5 kg socker, 1/2 kofoder, foder till 2 fårskreatur, 127 kg wallhö samt ock gödsla och plöja de åkerland jag under sista åren brukade, de naturbeting jag undantagit är köparen skyldig anskaffa till det boningshus där jag vistas samt dessutom när jag så önskar förse mig och min hustru med särskilt boningshus vilket underhålls med erforderlig ved och värme samt skötsel och omvårdnad även som skjuts till och från kyrkan och marknaden när vi så Önska. Härav 2 exemplar upprättade hvaraf köpare och säljare ett vardera tagit som skedde i Arjeplog den 7 februari 1898 Ett likalydande avtal upprättades samtidigt med svärsonen Petrus.

Åren 1921 till 1929 sker ytterligare delningar av Nurrholm 1. Fritz, sonen till Petrus och Emma Granström, får 1921 köpa loss en del för sin räkning. Familjen Petrus och Anna Granström får förutom sonen Fritz även döttrarna Anna, Ester och Wilma varav Anna och Ester når vuxen ålder, gifter sig och får tillsammans med brodern Fritz dela föräldrarnas hemman i tre lika delar.(se laga skifte 1936)

Daniel och Anna Modig lämnar 1929 över sin del på sönerna Johan och Bror. Johan, den äldste sonen, gifter sig 1930 med Hilda f. Westerlund från Racksund och tar över fädernegården och med den även de i köpekontraktet ovan angivna förgångsavtalet, som ger föräldrarna Daniel och Anna bland annat rätt till boende, potatisland samt höbärgning till en ko, under deras återstående levnad.

Bror, två år yngre, gifter sig med Berta f. Sundström, även hon från Racksund. De bor under de första åren kvar på föräldragården för att 1942 bygga eget på gårdsstället, som utsynats för hans del i samband med laga skiftet 1936-1938.

Döttrarna Helga, och Ada blir som arvtagare utlösta med en mindre penningssumma vardera. Helga gifter sig med Hugo Karlsson i Julita, där de också bosätter sig. Ada gifter sig med Gunnar Alnqvist från Ånge och bosätter sig i Arjeplog.

Av "inteckningsprotokoll hållet vid lagtima hösttinget i Arjeplogs lappmarks tingslag Arjeplogs kyrkostad" 19290928 framgår att Johan och Bror Modig fått lagfart för vardera till hälften av hemmanet Nurrholm nr1. Häradsrätten beviljade även säljarna dvs. föräldrarna Daniel och Anna Modig en inteckning i hemmanet för en årlig livränta av 25 kr och andra undantagsförmåner fram till deras död. De särskilt angivna undantagsförmånerna var följande:

1. Fri disp. av ett rum i befintliga mangårdsbyggnaden, samt erforderlig upphuggen god ved till bränsle för oss och fritt lyse.
2. 1 kokreatur av bättre sort samt rum för den i ladugården. 3 får med rum även för dessa det åligger köparen att väl sköta och utfordra och skjöta dem, uppstår tvist om utfordringen äga vi rätt att i stället för foder dagligen erhålla fritt till oss inburen 3 liter oskummad mjölk.

3. Ett potatisland för en tunna väl gödslad och körd, samt rum för avkastningen därav i källare. En myrtege på omkring 700 kv. famnar som årligen skall av köras ordentligt och väl gödglas samt rum även för detta foder och utsäde.
4. ½ säck vetemjöl ½ säck rågsikt 5 kg kaffe 5 kg socker 50 kg salt. I kontanter 25 kr ur hemskogspengar varje gång det försäljes.
5. Fri skjuts till och från Arjeplog minst 2 gånger årligen då vi det påfordrar. Fri läkarvård och medicin och god omvårdnad i hemmet under sjukdom och på vår ålderdom.

Hos familjen Petrus och Anna Granström fanns en tid, förutom de ovan nämnda barnen, tre fosterbarn. Två pojkar från kyrkbyn, Erik Lindfors och Otto Henriksson samt Helny Burman från närliggande Gvarbholmen, dotter till Karl ”Gvarb-Kalle” Burman och hans hustru Stina. Fosterbarn var ingen ovanlig åtgärd i en tid när barnkullarna var stora och föräldrarna kunde drabbas av svårigheter med att kunna klara försörjningen. Ett fosterbarn fanns även hos Granströms granne, Daniel och Anna Modig, fosterdottern Maria Lindfors, även hon från kyrkbyn och bror till den ovan nämnde Erik hos Granströms.

Fostersonen hos Granströms, Otto Henriksson var redan under tidiga levnadsår en duktig hantverkare och snickare, bl. a. byggde han Nurrholms – genom tiderna - största motorbåt (se fotogalleri) som under många år användes för posttrafiken Rutsaviken (Kronlund) – Mullholm – Nurrholm – Skeut.

Otto blev tragiskt och av misstag mördad under ett bröllop i Mullholm, en stor och tragisk familjetragedi i Nurrholm.

Läs här under fliken Sägner/berättelser: Familjetragedi i Nurrholm
Se under fliken Kartor: Avvittringskarta. Nurrholm år 1884

Laga skifte 1936-1938

Laga skifte betecknar en äldre form av fastighetsbildning, som infördes i dess första form redan i början av 1800-talet. Den motsvaras i dag av den form av fastighetsreglering som finns i 1970 års fastighetsbildningslag. Den avsåg oftast en hel by. Syfte var naturligtvis primärt att ordna ägorättsförhållandena med tydliga ägoskiftesgränser, men också skapa goda möjligheter för jord och skogsbruk, med så långt som möjligt, sammanhängande skiften och med den tidens värderingar, om rättvis uppdelning av land och vatten. Man utsåg även lämpliga gårdsställen för respektive fastighet, platser för nyodlingar, väganläggningar och mark för samfälliga behov. Arbetet med ”Laga skiftet”, det vill säga den laga förrättningen, utfördes under ledning av en lantmätare, samt särskilt utsedda godemän. Resultatet av laga skiftet i Nurrholm och den nya ägarfördelningen framgår av bilagan ”Nurrholms fastighetsägare genom tiderna”.

Vid laga skiftet beslöts att fiskevattnen tillhörande byn inte skulle skiftas ut. De skall alltså brukas gemensamt utan hänsyn till ägo gränser. Även ströängarna, som efter en förrättning vann laga kraft 1925, lämnades oskiftade vid 1936-1938 års laga skifte och är således byns gemensamma egendom. Arealen ströängar uppgår till 26 ha och är små enklaver inlagda på kronomark väster om Uljasjön Läs mera här om ”Ströängarna”.

Se sammanställning under fliken Fastighetsägare/boende: Nurrholms fastighetsägare genom tiderna.

Landstingets näringslivsutredning 1943/44

Vid landstingsmötet 1939 beslutades att ”allsidigt utreda länets försörjningsfrågor”. Utredningen antog namnet ”Landstingets näringslivsutredning.” Det skulle dock dröja till hösten 1944 innan utredningsarbetet avslutades. Avsikten bland de ledande politikerna i länet var, att få en noggrann och detaljerad kännedom om och underlag för åtgärder att utveckla bland annat länets jordbruk. Man gick mycket grundligt tillväga. För Nurrholms del, besöktes och intervjuades samtliga fastighetsägare, enligt 1936/38 års laga skifte. Av utredningsmaterialet framgår de arealer odlad jord samt skogsmark varje enskild ägare förfogar, antal djur, samt inte minst den enskilde ägarens bedömning av det egna boställets utvecklingsmöjligheter.

I byn fanns vid tidpunkten för inventeringen 26 personer fördelade på 5 hushåll. Av utredningen framgår vidare att den totala odlade arealen uppgår till 17 ha, men att den inte räckte för byns djurbesättningar, som uppgick till 4 hästar 14 kor och 15 får. Samtliga hushåll behövde utnyttja möjligheterna till myrslätter för att säkra fodertillgången vintertid. Den enda biinkomst som redovisas, är viss försäljning av fisk. Svaren för samtliga byamän är 500 kr.

Något för standardiserat för att verka troligt. Fisket vid den här tiden var mycket betydelsefullt med stor efterfrågan på sik. Kanske var det av skatteskäl och i samförstånd med intervjuaren man valde att ligga lite lågt i uppgiftslämnandet! Telefon hade funnits i byn sedan 1936, medan elström var en alldeles ny företeelse. Av intervjuaren framgår att man allmänt nog är ganska pessimistisk om byns framtida utvecklingsmöjligheter. Främst pekar man på bristen av rationella jordbruksredskap och att allmän väg till byn saknas.

Läs mera under fliken, Fastighetsägare/boenden: Landstingets näringslivsutredning 1943-44 i Nurrholm.

Uddjaur

Nybyggen med namn som Mullholm, Nurrholm, Ravenholmen, Gvarbholm, Gustavsholm vittnar om att de stora öarna på Uddjaur upplevdes, som attraktiva boplatser i samband med den tidiga koloniseringen av Arjeplog. Man sökte enskilda lägen där jakten och fisket kunde ske ostört och på egna villkor. Öarna kunde även erbjuda odlingsbara marker för ängsslätter och inte minst skydd för på hösten frostkänsliga grödor, som korn och potatis.

Transporterna och oundgängliga kontakter med omvärlden var också enklare att upprätthålla efter sjöarna, sommar som vinter, trots besvärliga förfallstider, höst och vår. Hur nybyggarlivet på en holme på Uddjaur kunde komma att gestaltas under tidigt 1900-tal går att läsa i historien om Raven-Janne. Uddjaur är en grund sjö med många öar, grynnor och stenar och därmed mycket svårnavigerad. Sannolikt är det också dessa naturliga förutsättningar, som gjort Uddjaur till en alldeles utmärkt fiskesjö och beträffande sik kanske en av de bästa i landet. Dess karaktär skiljer sig också markant från den uppströms liggande Hornavan, som tillika är Sveriges djupaste sjö, med sina 226 meter.

För att rätt förstå Uddjaurs karaktär av s.k. platåsjö, får vi ta del av den geologiska historiken.

Landhöjningen är inte geografiskt likformig över landet i stort. I Sverige är landhöjningen störst efter Norrlandskusten och är i Skellefteåtrakten cirka en meter per hundra år.

I inlandet och i trakterna av Arjeplog begränsas landhöjningen till runt en halv meter per hundra år. I ett längre perspektiv innebär detta att jordskorpan tippar över från öst till väst. För sjösystemen i Arjeplog fick detta våldsamma konsekvenser i historisk tid. Hornavan med sina stora biflöden, och som tidigare, sannolikt för mer än 4000 år sedan, hade sitt utlopp mot Piteälvens sjösystem, tippade nu över sina vattenmassor i låglandet söderut. Nu bildades två nya älvfåror, det vill säga runt nuvarande Öberget, med ett utlopp vid Kurrokveik, det andra vid Skeut. Detta geologiska skeende har kartlagts i en vetenskaplig studie * där bl.a. antagna vattennivåerna i Uddjaur illustreras på karta under olika tidsepoker.

Vattnet från Hornavan bildar nu i låglandet söderut tillsammans med ett antal befintliga mindre sjöar, bland annat i områdena kring Racksund och Vålbma, nedströms Ånge det översvåmningsområde, som vi idag betraktar som sjön Uddjaur. Vattendjupet överstiger 30 m endast vid ett fåtal av dessa områden av sjön

Med kartan, som utgångspunkt, noterar vi, att kanske för mindre än 1000 år sedan, låg strandlinjen långt från nuvarande bebyggelse i Nurrholm och att den strandlinje och fyllnadsgrad Uddjaur har idag är i historisk mening av uppseendeväckande sent datum.

För de arkeologiska undersökningarna i inlandet innebär exv. kunskapen om landhöjningen och ”tippningen” från öst mot väst att förhistoriska boplatser vid inlandssjöarnas västra strand, knappast kan lokaliseras eftersom de hamnat under vatten, medan östligt belägna boplatser får sökas långt uppe på land.

Fisket har utan tvivel varit en avgörande faktor vid nybyggarbosättningarna runt Uddjaur. Den rikliga tillgången på främst sik i Uddjaur blev under 1900 talet basen för ett yrkesfiske som från sensommaren och hösten bedrevs med not och ena, för att när isarna lagt sig övergå till nätfiske under isen fram till årsskiftet. De fem hushåll som fanns i Nurrholm i mitten av förra seklet uppskattas ha haft ute omkring 200 nät jämt fördelade över byns gemensamt brukade vatten. Åtskilliga ton fisk, årligen, mest sik, fraktades vintertid med hästforor in till uppköparna i Arjeplog och gav byns innevånare ett inte oväsentligt bidrag till försörjningen.

I samband med den utvidgade vattenregleringen av Storavan – Uddjaur* togs i 1959 års dom beslutet om inlösen av all jordbruksmark och samtliga gårdsställen i Nurrholm. Detta medförde att alla fastboende fick lämna byn. För yrkesfisket i Uddjaur utdömdes slutliga ersättningar för enskilt fiske, samt redskapsbesvär.

Skadeersättningarna för det enskilda yrkesfisket fisket i Nurrholm var kraftigt nedsatt jämfört med intilliggande byar, som inte blivit inlösta. Motiveringen var att avflyttningen från byn bekostats genom inlösen och skadorna därmed mindre värda, eftersom varken husbehovsfisket eller yrkesfisket längre var möjligt. Ersättningarna för skadorna på fisket på Nurrholms enskilda vatten var därmed ersatta från 1959 och för all framtid!

*Läs mera under fliken ”Fastighetsägare/boenden” om ”Vattenregleringen av Storavan- Uddjaur”

* Vetenskaplig studie om Uddjaur av Greger Hörnberg, Silvermuseet Arjeplog. Ur tidskriften Journal of Vegetations Science år 2004